

in un costante dialogo tra l'autore (l'emittente) e il lettore (il ricevente). Occorre dunque una visione dinamica del rapporto tra i destinatari, con i loro mutamenti nel tempo, e l'opera, voce dell'emittente. Si capisce bene che, uscendo da epoche che obbedivano a una concezione pedagogica della letteratura, i critici dell'Ottocento abbiano voluto celebrare l'autonomia loro e degli scrittori, rivendicando diritti sino allora negati. Ma non è lecito trascurare né i diritti dei lettori né i diritti del mondo, cui l'opera si rivolge e che può trasformare». Insomma, nel nostro tempo, per tutto quel che è accaduto e sta accadendo «è forse il momento di richiedere alla letteratura quell'interesse etico che è fondamentale non solo per il nostro interesse letterario, ma per la sopravvivenza della civiltà».

Dunque non “bigamia” fra la filologia e la teoria letteraria, come qualcuno aveva proposto e come stranamente, se non si tenesse conto della sua retinenza all'autoelogio e dell'altezza scientifica alla quale collocava la filologia, lo stesso Segre ultimamente sembrava quasi disposto ad accettare, almeno per il binomio filologia-critica letteraria, esponendo in *Le ragioni di una scelta* il filo conduttore della ricchissima antologia di saggi raccolta in un «Meridiano» Mondadori dedicato alla sua *Opera critica* (Milano 2014), uscito a pochi giorni dalla morte. Ad un osservatore esterno il complesso della sua attività si impone invece quale coerente dimostrazione della rara capacità di collegare la ricerca specialistica al proprio tempo e alle domande culturali più profonde della società contemporanea, secondo una visione che paradossalmente, proprio sfuggendo alle teorizzazioni ideologiche dei grandi filologi e critici postromantici, non più riproponibili nei tempi nuovi del secondo Novecento, ha saputo riproporre la filologia (romanza) al centro della critica letteraria e della cultura europea, «estendendone i confini», valorizzandone la specificità e la sua perdurante necessità per qualunque metodo critico che voglia fare veramente i conti col testo in quanto sistema comunicativo.

E' difficile pensare che Segre non sia più tra noi ad ascoltare, a discutere, a proporre, a insegnare: vi sono persone la cui assenza definitiva, per quanto naturale sia per gli esseri umani la morte, appare come sommamente innaturale e ingiusta, difficile da accettare.

Roberto ANTONELLI
Università «La Sapienza»

EVOCACIÓ DE JOSEP MARIA ALBAIGÈS I OLIVART
(1940-2014)

Josep Maria Albaigès, nascut a Juneda (8 d'octubre de 1940) i mort a Barcelona (18 de març de 2014), ha estat una de les persones que ha deixat empremta en el món de l'onomàstica a Catalunya al llarg de les darreres dècades. I ho ha estat en diferents sentits. D'una banda, pel fet d'haver rellevat Albert Manent en la presidència de la Societat d'Onomàstica i d'haver estat al front d'aquesta entitat, entre el 2010 i el 2013. Però també pel seu particular perfil: singular, original, divers, polivalent. Ben poc corrent, en qualsevol cas, en relació amb la majoria de trajectòries vinculades amb l'estudi, la recerca o la divulgació de l'onomàstica.

Persona de formació tècnica (enginyer de camins, canals i ports, 1965), però també científic-social (llicenciat en ciències econòmiques, 1976), arriba a l'onomàstica mogut essencialment per un esperit curiós i una gran diversitat d'interessos, que ell mateix resumeix amb la faceta d'*escriptor* amb què sovint es presentava en públic. Però, possiblement, una de les seves caracteritzacions més reeixides, per la simplicitat i per l'exactitud, és la d'"onomasta vocacional", que Pere Balañà li dedica en un breu apunt biogràfic publicat al número 89 de *Societat d'Onomàstica. Butlletí Interior*, l'any 2002. En si mateixa, l'expressió apunta a aquella idea que es pressuposa en qualsevol

persona que s'endinsa en el món de la recerca, la vocació, però que tantes vegades queda oculta o dissimulada darrere d'unes aparences de caire més fred, més formal i d'un caire més vinculat amb l'"objecte" que no amb el "subjecte". En el cas d'Albaigès aquesta contradicció no existia; senzillament perquè, a la base de tota la seva tasca relacionada amb l'onomàstica, hi ha una *vocació* molt clara: la de comunicar, difondre, donar a conèixer. Vista en perspectiva, aquesta és la qualitat que ressalta en considerar globalment la seva aportació. Ens hi referirem, seguidament, amb una mica de detall.

Podem considerar que l'inici de la tasca divulgadora de temes onomàstics de gran abast per part de Josep Maria Albaigès arrenca el 1980, amb la publicació del *Diccionari de noms de persona*, a càrrec d'Edicions 62. Des d'aleshores, l'autor va enllaçant uns títols amb uns altres, tot alternant els dos grans vessants temàtics de l'onomàstica, l'antroponímia i la toponímia, des d'una òptica essencialment divulgadora (amb predomini de l'obra tipus diccionari o enciclopèdia) i en edicions tant catalanes com castellanes. Molts enunciats parlen per si mateixos: *El gran libro de los nombres*, 1996; *l'Enciclopedia de los nombres propios*, *l'Enciclopedia de los topónimos españoles*, 1998; *El gran libro de los apellidos*, 1999; *El gran llibre dels cognoms catalans*, 2005; *Diccionari de noms de noi/noia*, 2008... Títols com els transcrits, i d'altres de to similar però decantats cap a temàtiques més o menys afins (*Gran diccionario múltiple de citas*, 1991; *Los nombres de moda*, 2010; *Diccionario de palabras afines*, 2001; *El secret dels noms catalans*, 2011, entre d'altres) ens ofereixen claus per entendre que Albaigès va ser, com a entès en onomàstica, una persona accessible per al gran públic. I aquesta disposició a *comunicar* explica, també, que vagi tenir una presència força constant en mitjans de comunicació i en fòrums de debat quan es tractava de temes de noms —en el sentit més ampli i més obert del terme. En altres paraules: el personatge feia sens dubte honors al concepte de "polígraf onomàstic" amb què, en ocasions, havia estat presentat.

L'onomàstica, de tota manera, a més de ser una ciència temàticament oberta té un caire interescalar; i és normal, per tant, que els seus conreadors es moguin amb comoditat tant en el nivell o escala més general com en el pla més concret i més de detall. Josep Maria Albaigès no va manca, tampoc a aquesta regla. Fill, com era, d'un poble de la Catalunya ponentina, Juneda, a la mateixa línia de contacte entre la plana regada d'Urgell i l'altiplà de les Garrigues, tot i establert a Barcelona mai no va deixar de mantenir un vincle directe amb el lloc d'origen. Un vincle que també és patent en la seva producció onomàstica escrita; ho fan evident títols com ara *Els carrers de Juneda*, 1991; *Juneda i el seu terme*, 1991, o *Noms i renoms de l'antroponímia junedenc*, 1992; però, també, una obra recent, de caire memorialista i centrada en les seves arrels familiars a Juneda, *Records de l'any de la picor*, que no ha estat a temps de presentar. De fet, aquest referent vital que va ser el seu poble es pot resseguir pràcticament de llarg a llarg de la seva trajectòria, i és un tret que no ha de perdre de vista ningú que pretengui considerar la tasca del personatge que ens ocupa des d'una perspectiva global.

Josep M. Albaigès, entre els seus darrers escrits, ens n'ha deixat un que pensem que és especialment representatiu d'aquell perfil singular a què al·ludíem al principi: la comunicació que va presentar l'any 2011 al XXIV Congrés Internacional de Ciències Onomàstiques d'ICOS, celebrat a Barcelona, sota el títol d'«Anthroponymical comparative variability». Es tracta d'un text que posa en connexió dos camps que li eren afins, l'antroponímia i les matemàtiques, i que en el present cas es resol en l'intent d'aplicar eines estadístiques per a abordar anàlisis de grups de noms de persona des d'un punt de vista comparatiu. Una cosa de naturalesa molt semblant a la d'un treball dels anys vuitanta, «Sobre el grau de diversitat onomàstica d'una comunitat», que va publicar a la *Miscel·lània d'homenatge a Enric Moreu-Rey*. Ara mateix, a punt de complir-se tres anys d'aquell esdeveniment de l'onomàstica internacional, i amb les Actes ja al carrer, la relectura d'aquella comunicació és la millor oportunitat de reviu l'originalitat dels plantejaments presents, per regla general, en l'obra de la persona que ens ocupa.

«Sóc un aprenent de tot»: aquesta breu expressió, que tantes vegades li havíem sentit dir els qui el tractàvem, pensem que resumeix de forma ben expressiva l'essència de Josep Maria Albai-gès. Més que una simple expressió, és tota una declaració de principis. Ens plau recordar-la, aquí, en el moment d'evocar la seva memòria.

Joan TORT I DONADA
Societat d'Onomàstica

RECORDANT EN MODEST PRATS
(1936-2014)

Ara fa uns anys, concretament el 21 d'abril de 2009, els amics d'en Modest vam fer-li una festa. El dia abans, la ciutat de Girona li havia fet un homenatge «en reconeixement a la seva aportació cultural expressada en la seva constant dedicació a la investigació, l'ensenyament i la divulgació de la llengua i la cultura catalanes». Tots sabíem que ja estava molt malalt i havíem publicat un bon recull dels seus treballs i volíem regalar-li el llibre. Ell li havia triat el títol: *Engrunes i retalls*, una mica per amagar que hi havia recollida una gran feina. A nosaltres ja ens va anar bé perquè sabíem que en Modest sempre havia fugit de les grans parafernàlies. Ara, sis anys després, quan ja sabem que la mort que fa temps que intuïem ha arribat, no sé fer res més que repassar la vida que hem compartit. Per això avui i aquí no puc fer altra cosa que parlar, d'una manera ben personal, del *nostre Modest*, d'en Modest i de tots nosaltres.

Primer de tot, cal dir que en Modest era molt més que un filòleg. I ell voldria que ho reconeguéssim. Era capellà, fill d'en Baldiri Prats, ferrer de Castelló d'Empúries, i de l' Enriqueta Domingo, la senyora Enriqueta, que havia nascut a Aransa, a la Cerdanya, i feia de telefonista a Castelló. En Modest no va conèixer el seu pare perquè, al començament de la guerra civil, un escamot de milicians el va afusellar al cementiri de Montcada. En Modest només tenia tres mesos. A mi m'havia parlat molt poc de tot això. Però el dia 20 d'abril d'aquell 2009, en el discurs que va fer a l'Ajuntament de Girona, en Modest va parlar de la soledat que havien sentit ell i la seva mare i em va fer recordar, amb una certa angoixa, l'última lliçó que havia fet a la Sala de Graus de la Facultat de Lletres: l'havia dedicada a parlar de Job i de com n'és de difícil d'entendre que Déu permeti el mal. Aquell dia, a més de ser-li amic, a més de sentir-me'n deixeble, vaig estimar en Modest. Per això l'endemà, a la festa que li fèiem, vaig llegir aquest text:

En Modest va arribar a Girona fa més de seixanta anys. Crec recordar que va ser el 1946. Ahir ens ho explicava amb una punta d'emoció desconeguda quan parlava *del nen que va arribar a Girona amb el matalàs a coll de la mare*. El Seminari, primer de tot, i la Universitat, després, han perfilat un bon grapat de les il·lusions d'en Modest. Però avui tot canvia molt de pressa i no sabem massa cap on aniran les coses. Per això en Modest, inquiet, ahir es preguntava: *I nosaltres, ara, on som?* I tornava a insistir-hi: *On som?* Com si es preguntés si aquell viatge a Girona havia valgut la pena.

Mira Modest, els amics de la Universitat hem volgut publicar el llibre que avui presentem, les *Engrunes i retalls*, per explicar-te com ho veiem nosaltres. I també com ho sentim.

Si la senyora Enriqueta no hagués carregat a coll el matalàs, si no l'hagués pujat al cinquè pis del seminari i si no s'hagués posat a fer-te el llit i a arreglar-te l'armari, tu no te n'hauries anat a fer quatre xuts al pati. Però potser tampoc no hauries estat capellà, ni rector de Vista Alegre, ni de Medinyà-Vilafreser o del Mercadal. I per a molta gent les coses no haurien anat tan bé. I alguns de nosaltres hauríem trencat l'únic lligam amb la vida religiosa que encara hem estat capaços (per tu) de mantenir.

Si la senyora Enriqueta no hagués carregat a coll aquell matalàs, potser l'any 1965 no hauries escrit aquelles reflexions sobre "l'ús de les llengües vives en la litúrgia" i no hauries entrat al Col·legi Universitari. I potser no ens hauríem conegut. I potser no hauries fet que tanta gent batallés per tenir